

Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi
Bursa Uludağ University Faculty of Arts and Sciences Journal of Philosophy

Araştırma Makalesi | Research Article

Kaygi, 25 (2), 490-507.

Makale Geliş | Received: 02.04.2026
Makale Kabul | Accepted: 02.07.2026
Yayın Tarihi | Publication Date: 30.09.2026
DOI: 10.20981/kaygi.1921743

Merve KOCAMAN

Dr. | Ph.D
Bağımsız Araştırmacı, Bursa, TR
Independent Scholar, Bursa, TR
ORCID: 10.20981/kaygi.1921743
mervekcmmn@gmail.com

Yüzle Karşılaşmanın İmkânsızlığı: Afgan Göçmen Kadınlar ve Etik

Öz: Bu çalışma, Türkiye’de yaşayan Afgan göçmen kadınların toplumsal görünmezliğini ve etik dışlanmışlığını Emmanuel Levinas’ın etik felsefesi perspektifinden incelemektedir. Göç, yalnızca demografik veya politik bir olgu olarak değil; öznenin varlık ile yokluk arasındaki sınırda, ölmek adına yaşamayı tercih ettiği radikal bir ontolojik kırılma deneyimi olarak ele alınmaktadır. Levinas’ın Yüz (le Visage), Öteki (l’Autrui) ve Sorumluluk kavramlarından hareketle; Afgan kadınların toplumsal düzlemde sistematik olarak birer tehdit veya istatistiksel veri şeklinde kodlanmasının, hakiki bir etik karşılaşmayı engellediği savunulmaktadır. Çalışmanın temel iddiası; bu kadınların yaşadığı görünmezliğin salt bir imtiyaz yoksunluğu değil, Yüzün etik tecellisini (the ethical epiphany of the face) karartan ve onları sosyal ölüme sürükleyen bir yüz­süzleştirme (defacement) süreci olduğudur. Aydınlanma’nın özne-merkezli rasyonalizmine yönelik bir eleştiri sunan makale, Afgan göçmen kadının yüzündeki radikal kırılmalı tanınmanın, hukuki ve siyasi çerçeveleri aşan, ertelenemez bir etik yükümlülük olduğunu öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Levinas, Yüz, Afgan Göçmen Kadınlar, Etik, Sorumluluk.

The Impossibility of Face-to-Face Encounter: Afghan Migrant Women and Ethics

Abstract: This study explores the social invisibility and ethical exclusion of Afghan migrant women in Türkiye through the lens of Emmanuel Levinas’s ethical philosophy. Rather than treating migration solely as a demographic or political phenomenon, the article conceptualizes it as an ontological rupture where the subject lives for the sake of not dying. Drawing upon Levinas’s concepts of the Face (le Visage), the Other (l’Autrui), and Responsibility, the research argues that the systematic categorization of Afghan women as threats or mere statistical data prevents a genuine ethical encounter. The study posits that their invisibility is not merely a lack of privilege but a process of defacement that obscures the ethical epiphany of the face and leads to social death.

By critiquing the Enlightenment's subject-centered rationality, the article suggests that recognizing the radical vulnerability of the Afghan woman's face is an immediate ethical obligation that transcends legal and political frameworks.

Keywords: Levinas, The Face, Afghan Migrant Women, Ethics, Responsibility.

Bu makale, etik derslerinde düşünmeyi öğrenmeme vesile olan, rahmetli hocam Prof. Dr.

Ahmet Cevizci'nin aziz anısına ithaf edilmiştir.

Giriş

Kendimi telkin ediyorum; ben 15 sene İran'da yaşadım, aynı duyguyu orada da hissettim. Orada Şii'ydim, burada Afgan'ım. Bu yüzden kendime hep şunu söylüyorum: Benim bir ülkem yok, çünkü ben Afgan'ım.

— bir Afgan göçmen kadının ifadesi

Göç, insan için yalnızca mekânsal bir yer değiştirme değildir. Öznelliğin, kimliğin ve etik karşılaşmanın yeniden şekillendiği bir eşik ifadesidir. Her ne kadar bu eşik göç eden tüm insanlar için söz konusu olsa da kadınlar açısından daha belirgin bir deneyime karşılık gelmektedir. Ancak bu eşik, çoğu zaman toplumsal düzenin normları ve sınırları içinde askıya alınmaktadır. Bu askıya alınma sürecinde görünmez bir özne konumuna itilen ise özellikle kadındır. Göçmen kadının deneyimi, tam da bu noktada tanınmanın, aidiyetin ve sorumluluğun neden kesintiye uğradığını sorgulamayı zorunlu kılan bir etik problem alanını açığa çıkarmaktadır. Göçmen kadınları merkeze alan bu makale, Emmanuel Levinas'ın *Yüz* ve *Öteki* kavramları çerçevesinde, etik karşılaşmanın toplumsal olarak askıya alınabildiği sınır bağlamında tanınma, görünürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkinin felsefi imkânlarını ve sınırlarını tartışmayı amaçlamaktadır. Türkiye'de yaşayan Afgan göçmen kadınların toplumsal görünmezliği, bu makalede, bir imtiyaz yoksunluğundan ziyade Levinasçı anlamda Yüzle karşılaşmanın imkânsızlığı olarak okumayı teklif etmektedir.

1. Akıl ve Etiğin Krizi

Etik, çağdaş felsefede yalnızca normatif ilkeler bütünü olarak değil, öznenin ötekiyle kurduğu ilişkinin kökensel zemini olarak yeniden düşünülmektedir. Bu yaklaşımın arka planında, Aydınlanma ile birlikte aklın evrenselliği temelinde

kurulan modern etik anlayışı yer alır. Aydınlanma düşüncesi, 17. yüzyılın ikinci yarısından 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar Avrupa’da etkili olmuş; aklı insan yaşamının temel yönlendiricisi olarak konumlandırıran, bireyi rasyonel, özerk ve kendine yeterli bir özne olarak tanımlayan bir düşünsel dönüşümü ifade etmiştir. Evrensel akıl fikri aracılığıyla insanlığın sürekli ve sınırsız bir ilerleme potansiyeline sahip olduğu inancı, modern etik ve siyasal düşüncenin kurucu varsayımlarından biri hâline gelmiştir.

Aydınlanma – Almanca *Aufklärung*, İngilizce *Enlightenment*, Fransızca *Lumières* – düşüncesi, kurmaya çalıştığı yeni dünyada mutlak bir hümanizm ile bu hümanizme bağlı mutlak bir akılcılığın rehberliğinde, insan davranışının yegâne ölçütü olan akıldan başka kaynaktan yardım görmeyen(Cevizci, 2023, s. 32) ve çıplak insan doğasını merkeze alıp bunun dışındaki tüm güç ve temelleri reddederek, bireysel aklın bağımsızlığını ve insan aklı dışındaki tüm otoritelerin geçersizliğini ilan edip geriye kalan en temel sorun olarak yalnızca birey vicdanı tarafından geçerliliği tanınan bağlayıcı davranış kurallarının geliştirilmesini gündeme getirmiştir (Cevizci, 2023, s. 42). Böylelikle Aydınlanma, insanlığın kaderini bireysel vicdanların insafına bırakacak bir dünya sisteminin kurucu zeminini oluşturmuş; ancak bu süreçle birlikte gerçekleşen entelektüel dönüşümün ortaya çıkardığı dünya görüşü olan modernizm, postmodernizm tarafından şiddetle eleştiriye tabi tutulmuştur. Aydınlanmacı aklın 'her şeyi ışığa çıkarma' iddiası, Öteki'nin gizemini yok ederek onu bir bilgi nesnesine dönüştürmekte; böylece Yüz'ün (*le visage*) temsil edilemez ışığını söndürerek onu kategorilerin karanlığına gömmektedir. Nitekim *insani olan hiçbir şey bana yabancı değildir* sloganıyla özdeşleşen Aydınlanma düşüncesi ve sonrasında kurulan yeni modern dünyada, insanlık tarihine derin izler bırakan –ve hala etkisini devam ettiren- insanlık dışı birçok olay yaşanmıştır. Özellikle Avrupa’nın 20. yüzyıldaki politik serencamı insanlık tarihinin kara lekesi olarak hafızalara kazınmıştır. Bu tarih, iki büyük dünya savaşına, faşizmin Almanya, İtalya ve İspanya’daki

yükselişine –bu listeye Rusya’yı da ekleyebiliriz- Avrupa kaynaklı sömürgeciliğe, modern ve aydınlanmış Avrupalıların Avrupalı olmayan toplulukların barbar olduğunu varsayarak medeniyet götürme teşebbüslerine, sömürgelerin kendini uygar kabul eden devletlere karşı verdikleri kurtuluş mücadelelerine ve milyonlarca insanın sistemli bir biçimde soykırıma maruz bırakılmasına tanıklık etmiştir (Cevizci, 2018, s. 1270). Ancak 20. yüzyılın siyasal ve toplumsal deneyimleri bu özne-merkezli etik anlayışın derin bir kriz içinde olduğunu açığa çıkarmıştır. Tam da bu bağlamda Levinas, etiği ontolojinin önüne yerleştirerek, felsefî düşüncesinin merkezine ötekiyle karşılaşmayı almıştır.

Levinas’a göre, Aydınlanmacı Batı felsefesinin yaklaşımının aksine, akla dayalı her türlü çağrı etik açıdan sorunludur. Akıl, doğası gereği tekilliği ve başkalığı reddederek her şeyi bir genel kavram altında toplama eğilimindedir. Bu nedenle akıl zemininde gerçekleşen bir karşılaşma 'ben ve öteki' arasındaki bir diyalog değil, bir birleşme/aynılaşma girişimidir. Birinci şahıs ağzından kurulan rasyonel söylem, Öteki’ye özgünlüğü içinde hitap etmek yerine, kendi içinde kapalı bir monolog yani ontolojik emperyalizm yürütür. Akılcılık, ötekini Öteki olarak değil, Aynı olarak kaydeder (Lumsden, 2000, s. 232). Levinas Batı felsefesine yönelttiği eleştirileri özellikle metafizik ve etik alanlarında yoğunlaştırarak, düşüncesine etiği *ilk felsefe* olarak kabul etmekle başlar. Modern felsefede hâkim olan özne-merkezli epistemoloji ve ontolojiye köklü eleştiriler yönelten Levinas, etiği felsefî düşüncesinin başlangıç noktası olarak konumlandırır ve etik olanı ontolojik olanın karşısına koyar. Levinas’a göre etik, soyut normlardan ya da karşılıklı çıkar ilişkilerinden değil, ötekinin yüzüyle karşılaşmanın yarattığı mutlak ve geri alınamaz sorumluluktan doğar. “Ötekinin yüzü beni sorumluluğa çağırır” önermesi, bu yaklaşımın hem özünü hem de radikal yönünü ortaya koyar. Ona göre Batı felsefesi, Öteki’ni çeşitli düalist ayrımlar aracılığıyla varlık alanına dâhil ederken, onun özgün farklılığını silikleştiren ve Öteki’ne karşı giderilemez bir antipati geliştiren bir düşünce geleneğidir. Levinas’ın bu bağlamda yaptığı şey ben-öteki ayrımı üzerine odaklı bir tartışma yürütmektir.

Onun felsefesi, bir bakıma ötekine karşı radikal sorumluluğun gerçekleştirildiği bir etik arayışı olarak okunabilir. Bu buyruk ahlâki bir buyruğun ötesinde, öznenin kendi varlığını askıya alan radikal bir etik kesintiye ifade eder. Yüz, Levinas'ın düşüncesinde görünen bir fiziksel yüz olmaktan ziyade, temsil edilemeyen, kavranamayan ve özneyi aşan bir başkalığın ifşasıdır. Ancak bu etik çağrı her zaman gerçekleşmez. Toplumsal, politik ve kültürel düzenlemeler, bazı yüzlerin görünmesini mümkün kılarken, bazılarını sistematik biçimde görünmez hâle getirebilir. Bu görünmezlik, yalnızca sosyolojik bir dışlanma değil; etik karşılaşmanın askıya alındığı bir durumdur. Yüzün çağrısının duyulamadığı bu alanlarda, öteki artık etik bir muhatap olmaktan çıkar ve sessizleştirilmiş bir varlığa indirgenir. Bu çalışmanın temel iddiası, Levinasçı etiğin tam da bu noktada — etik karşılaşmanın imkânsızlaştığı sınır durumlarda- yeniden düşünülmesi gerektiğidir. Bu bağlamda “Afgan göçmen kadın” temsiliyeti, ampirik bir veri nesnesi olarak değil; yüzle karşılaşmanın toplumsal koşullar altında neden askıya alındığını açığa çıkaran bir etik sınır durumu olarak ele alınmaktadır. Bu temsiliyet, Levinas'ın etik çağrısının gücünü olduğu kadar kırılganlığını da görünür kılar. Çünkü burada sorun, ötekinin acısının bilinmemesi değil; bilinse dahi etik bir yanıt üretilmemesidir. Dolayısıyla mesele, etik sorumluluğun yokluğu değil, etik çağrının duyulamaz hâle geldiği bir düzenin varlığıdır

2. Yüzün Etiği ve Ontoloji

Levinas'a göre etik, ontolojiden önce gelir ve kökeni itibarıyla etik metafiziksel bir ilişki biçimidir. Levinas, başkasının Yüzünde aşkınlığı arar; çünkü aşkınlığın imkânı ve varlığın anlamsızlığını dağıtacak rehber, başkasının yüzündeki etik ilişkide yatar. Burada Levinas'ın kastettiği Yüz Yüze (face-to-face) gelmek, basit bir fiziksel bakışma değil; Ötekinin radikal bir etik karşılaşma anıdır. Yani yüz bizim anladığımız anlamda bir fenomen olmayabilir. Başkasının her şeyden önce “ben”in bilgisine ulaşamayacağı bir geçmişi vardır. Bu geçmiş başkasının “Burada Olmayan”ıdır. Bu, başkasına zamanın yarattığı bir başkalık verir. Burada

başkasının yüzüyle zamansal bir ilişki söz konusudur. Özne, sorumluluğun Sonsuz'la ilişkisi içindedir (Buhurcu, 2020, s. 157). Yüz, etik bakımdan en güçlü, ontolojik bakımdan ise en zayıf alandır; ancak yüzün anlamı, bedensel bir organın ötesine geçer. Yüz, başkasının mutlak başkalığını ve koşulsuz sorumluluk çağrısını ortaya koyan, öznenin sonsuzlukla karşılaşma alanıdır. Levinas, felsefeye meydan okumasının fenomenolojik zemini olarak yüz yüze (face-to-face) ilişkiye başvurur; bu, aynı zamanda benlik ile öteki arasındaki mutlak ayrılığı ifade eden bir ilişkidir. Öteki doğası gereği kavranamaz ve ötekinin mutlak dolaysızlığı, Levinas'ın *sonsuzluk* olarak adlandırdığı şeydir (Lumsden, 2000, s. 228).

Yüzün görünmez etik boyutu, mantıksal bir yasaya indirgenerek temsil edildiği ve görünür kılındığı anda, temsil edilen o biricik öznellik silinir. Bu tür bir temsil süreci, etik dışsallığı aynının mantıksal bir parçası haline getirir; böylece Öteki, özne tarafından temsili bir nesneye indirgenir (Llewelyn, 2003, s. 77). Oysa Yüz, sadece fiziksel bir form değil, Levinas'ın ifadesiyle etik tecellisidir (the ethical epiphany of the face). Bu tecelli, herhangi bir açıklamaya gereksinim duymadan kendini ifşa eden, temsil sınırlarına hapsedilemeyen ve karşılaştığı özneyi kendi bencil varlığından kopararak Öteki'nin sonsuz sorumluluğuna davet eden bir başkalıktır. Yüz, başka bir bağlamla kurduğu ilişki üzerinden anlam kazanmaz; o, ontolojik bir belirlenimden önce gelen kendiliğinden bir anlamdır. Her türlü anlamlandırma ve açıklama çabası zaten bu etik kökenden itibaren başladığı için, yüzün kendi varlığını açıklama veya meşrulaştırma zorunluluğu yoktur.

Göçmenlere yönelik etik sorumluluğun askıya alınmasında, onları suç, gayrimeşruluk ya da ahlaki sapma ile ilişkilendiren yaygın toplumsal inanışların belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Bu tür söylemler, ötekinin yüzüyle karşılaşmayı mümkün kılan açıklığı daha en baştan ortadan kaldırır. Levinas'ın deyimiyle Öteki'yi Aynı (*The Same*) kılma çabasıdır. Onu bir kategoriye soktuğumuz an, onun biricikliğini (*uniqueness*) öldürürüz. Afgan kadının Yüzünü gördüğümüzü sanıyoruz ama aslında sadece kafamızdaki göçmen imajına

bakıyoruz. Bu, gerçek bir "karşılaşma" değil, bir yansıtmadır. Yüz, etik bir çağrı olarak ortaya çıkmadan önce, potansiyel bir tehdit ya da risk unsuru olarak kodlanır. Böylece Levinas'ın tanımladığı etik karşılaşma, yüzün kırılgenliğiyle değil, önyargıyla belirlenen bir mesafe üzerinden kurulur.

Levinas, aynının başka üzerindeki tiranlığı Batı felsefesinin bütün tarihine damgasını vurmuştur. Levinas'a göre, Batı felsefesi çoğunlukla, Başka'nın aynıya indirgenmesi anlamında bir ontoloji olmuştur. Levinas Batı felsefesinin aynı ile başka arasında bir ayırım yapmış olduğunu kabul eder. Ama bu ayırımın başka'nın dışlanması olarak işlediğini savunur, çünkü ona göre bu felsefe, ayırımı yapan tek, ayırt edici bir bilinç olduğu varsayımına dayanır bu felsefe. Batı felsefesi başka'nın "başkalığı"ndan ödün verip onu başkayı-yadsıyan bir bütünlük içine kapatmıştır (Megill, 1998, s. 449). Batı felsefesinin ontoloji yoluyla başka olanı aynıya indirgeyerek temellendirmeye çalıştığı özgürlük anlayışının yerine, Levinas'ta başkasına karşı duyulan sorumluluk yerleştirilmektedir. Ontolojiyi merkeze alan bu düşünce geleneği, başka olanı sürekli olarak aynı'nın kavramsal alanına dâhil etmeye çalışmıştır. Ancak aynılaştırıcı düşünce içerisinde hiçbir başka ben, aynı ben'i etik olarak sınırlandıramaz ya da engelleyemez (Levinas, 2003, s. 117). Levinas'a göre insan, başkasından soyutlanarak değil; başkasına bağlanarak ve onun karşısında sorumluluk üstlenerek eylemde bulunmalıdır. Çünkü başka, her zaman aynıya indirgenmeye direnmekte; bu direnç ise ontoloji merkezli felsefenin özgürlük anlayışının etik olanı temellendirmekteki kavramsal sınırlarını açığa çıkarmaktadır.

Levinasçı perspektiften bakıldığında, Türkiye'deki Afgan göçmen kadınların yaşadığı görünmezlik salt bir mekânsal dışlanma değil, radikal bir etik sağırlaşmadır. Yüzün her türlü açıklamanın kendisinden başladığı önermesi, göçmen özne söz konusu olduğunda tersyüz edilir. Göçmen kadının Yüzü, kendi anlamını ifşa etmesine izin verilmeksizin, ev sahibi öznenin ontolojik kaygıları ve güvenlik temelli söylemleri tarafından önceden zaten anlamlandırılmıştır. Bu

durum, Levinas'ın sonsuzluk olarak tanımladığı Öteki ile karşılaşma ihtimalini, ontolojinin dar sınırlarına hapsetmektedir. Sonuç olarak, Afgan kadının yüzündeki 'Öldürmeyeceksin!' emri, günümüzün toplumsal kayıtsızlığı içinde yerini sessiz bir şiddete bırakmaktadır. Levinasçı anlamda *sonsuzluk*, bu ölüme karşı sergilenen mutlak bir direnç olarak, ötekini nesneleştiren her türlü muktedir gücü saf dışı bırakır (Wyschogrod, 2012, s. 74). Öteki'nin çehresindeki bu etik otorite, öznenin iktidarını elinden alarak onu kuşatan o sessiz şiddeti geçersiz kılar ve bizi radikal bir sorumluluğa mecbur bırakır. Göçmen kadınının Yüzü, sadece bir mağduriyetin değil, sistemin tüm rasyonel hesaplarını altüst eden o etik sonsuzluğun mekânıdır. Bu insani hakikatle karşılaşmak, sessiz şiddete son vermek ve ötekinin ölümünden duyulan o kaçınılmaz sorumluluğu nihayet üstlenmektir.

3. Göçmen Kadın ve Ötekilik

Göç bir yolculuktur; bu yolculuk açık uçludur, tamamlanmamıştır ve hiçbir zaman tek bir nihai varış noktasına indirgenemez. İçinde sabit bir kimliğin olmadığı, sürekli yeniden kurulan bir fabl, bir icat ve bir inşa sürecidir. Göç, bireylerin ve toplulukların kendilerini yeniden tanımladığı, kimliklerin parçalanıp yeniden örüldüğü, mekânların ve aidiyetlerin sürekli müzakere edildiği bir akışkanlık halidir. Bu nedenle göç, yalnızca fiziksel bir hareket değil; aynı zamanda kültürel, sosyal ve politik bir yeniden kurulum pratiğidir. Göçmenlik deneyimi ise hem bireysel hem de kolektif düzeyde belirsizlikle, yarım kalmış hikâyelerle bazen de umutla örülür. Göç, kimliklerin sabitlenmesini reddeder; onları çoğul, akışkan ve yeniden inşa edilebilir kılar.

Günümüz dünyasında göç, küresel kapitalizmin dinamikleriyle iç içe geçerek yalnızca bir yer değiştirme değil; aynı zamanda iktidar ilişkilerinin, kültürel çatışmaların ve toplumsal dönüşümlerin merkezinde konumlanan çok boyutlu bir olguya dönüşür. Göçmenlerin hikâyeleri, modern dünyanın eşitsizliklerini, dayanışma pratiklerini ve yeni toplumsal tahayyüllerini görünür kılmaktadır. Özellikle savaş, yoksulluk ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerle daha

iyi ve güvenilir bir yaşam için yer değiştirmek zorunda kalan göçmenler, hem göç sürecinin hem de yerleştikleri toplumun çeşitli katmanlarında olumsuz deneyimler yaşamaktadır. Bu deneyimler, yalnızca hukuki ve ekonomik koşullarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda toplumsal tanınma, kimlik ve aidiyet meselelerini de kapsar. Göçmen kadınlar ise, geleneksel cinsiyet rollerinin baskısı, kültürel uyum zorlukları ve maruz kaldıkları çok katmanlı ayrımcılık nedeniyle, göç deneyimini farklı ve daha karmaşık bir biçimde yaşamak zorunda kalırlar.

Zorunlu göç, salt bir demografik yer değiştirme olmaktan ziyade, bireyin varlık ile yokluk arasındaki ince çizgide, ölmek adına yaşamayı tercih ettiği radikal bir ontolojik kırılma deneyimidir. Bu süreçte Afgan göçmen kadınlar, Levinasçı anlamda Yüz'ün o mutlak kırılma ve savunmasızlığını en uç noktada temsil ederler. Onların varlık mücadelesi, ölümün soğuk gerçekliği karşısında etik bir siper arayışıdır. Ancak sığınılan toplumlardaki güvenlikçi söylemlerin onları birer risk unsuru olarak kodlaması, bu etik siperi henüz inşa edilmeden yerle bir eder. Neticede, ölümü aşmak gayesiyle çıkılan bu yolculuk, etik bir görünmezliğin içinde sosyal ölüme evrilir. Göçün bu akışkan doğası, Levinasçı anlamda sabit kimliklerin yıkıldığı ve öznenin yurtsuzlaştığı etik bir boşluk üretmektedir. Oysa Levinas felsefesinde özneye yönelen o Yüz, kendi ölümlülüğü içinden sarsıcı bir çağrıdır. Bu çağrı, özneyi kendi varlık kaygısından uzaklaştırarak, ötekinin sorumluluğunu kendi meselesi haline getiren aşkın bir taleptir. Ötekinin ölümü, özneyi köşeye sıkıştırarak varlığını sorgulamaya açar. Bu noktada özne, içine düştüğü kayıtsızlıkla, ötekinin maruz kaldığı o sessiz ölümün suç ortağı olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Zira etik özne, bizzat kendisi ölüme mahkûm edilmeden evvel, ötekinin ölümünden sorumlu tutulmalı ve onu bu mutlak yalnızlığa terk etmemelidir. Beni sorumluluğuma çağıran ve varoluşumu sorgulayan bu Yüz, tam da bu etik karşılaşma anında, ötekinin benim komşum¹ olduğunu göstermektedir (Levinas, 1999, s. 24).

¹ Levinas'ta komşu, mekansal yakınlıktan ziyade etik bir yakınlığı ifade eder.

Levinas'a göre, şiddete maruz kalan Yüz, etik sorumluluğumu zorunlu kılarak varlığımı ve ontolojik önceliğimi sorgulatır. Bu savunmasız ve sıfatsız yüz, kendimi sorgulamama ve duygusuzluğumdan utanmama yol açar (Tosun, 2021, s. 40). Ancak yüzle karşılaşmanın bu dönüştürücü etkisi, her durumda gerçekleşmez. Bazı toplumsal bağlamlarda, yüzün çağrısı duyulmaz hâle gelir; etik ilişki başlamadan askıya alınır. Bu askıya alma durumu, göçmen kadınların kamusal ve yarı-kamusal mekânlarda deneyimlediği aidiyetsizlik hissinde somutlaşır. Mekânsal ve kültürel aidiyet kurmakta yaşanan güçlükler, kamusal alanda var olma çabasının çoğu zaman "öteki" olarak konumlandırılmaları nedeniyle kesintiye uğradığını düşündürmektedir. Cami gibi ortak ibadet alanlarında dahi—özellikle kandil gibi sembolik anlamı güçlü günlerde—Afgan kadınların² görünür olmaması, dinsel ve kültürel ortaklıkların ötekiliği aşmakta çoğu zaman yetersiz kaldığını ortaya koyar. Afgan kadınlar fiziksel olarak mahallemizde -mekansal yakınlık- olmalarına rağmen, onlarla etik bir yakınlık kurulamadığı için en uzak Öteki olarak kalmaktadırlar. Levinas'ın ötekiyle yüz yüze gelmeyi etik ilişkinin koşulu olarak tanımlaması, bu bağlamda tersine çevrilmiş bir görünüm kazanır. Ortak dinsel ya da kültürel mekânlar, yüzün tanınmasını garanti etmek bir yana, kimi durumlarda ötekiliğin yeniden üretildiği alanlara dönüşür. Bu koşullarda Yüz, etik bir çağrı olmaktan uzaklaşarak sessizleştirilmiş bir varlık hâline gelir. Etik karşılaşmanın başarısızlığı ise burada bireysel niyet eksikliğinden ziyade, yüzü tanınamaz kılan toplumsal ve mekânsal düzenlemelerle ilişkilidir.

Yine Levinas'a göre Ben'in, Öteki'nin sorumluluğunu alması Öteki'nin ihtiyaçlarına ve yaralarına çare olacağı kanısındadır (İspir & Erdoğan, 2014, s. 57). Levinas'a göre Ben'in Öteki'nin sorumluluğunu üstlenmesi, yalnızca ahlaki bir niyet değil; Öteki'nin ihtiyaçlarına ve kırılganlığına fiilen cevap verme yükümlülüğüdür. Bu etik ilişki, öznenin kendi varlığını aşarak Öteki'nin varlığını tanıması ve ona karşı sorumluluk hissetmesiyle mümkündür. Ancak bu

² Erzincan'da ikamet eden Afgan göçmen kadınların çoğunluğu Şii inancına sahiptir.

sorumluluk, toplumsal düzeyde her zaman hayata geçirilmez. Levinas'ta Yüz, bir imaj ya da resim değildir; o her türlü kavramlaştırmayı aşar. Ancak göçmen bağlamında Afgan kadını; istilacı, ucuz iş gücü gibi kavramsal şablonlara hapsedilir. Bu tür durumlarda Öteki, katkıda bulunan bir özne olmaktan çıkarak rekabet, kuşku ve dışlama nesnesine indirgenir. Öteki'nin emeği³ ve becerileri, etik bir karşılık doğurmak yerine, öznenin kendi konumunu tehdit eden unsurlar olarak kodlanır. Bu bağlamda etik sorumluluk, yüzün kırılgenliğiyle doğan bir karşılaşma olmaktan ziyade, yüzün nasıl algılandığına ve konumlandırıldığına bağlı hâle gelir. Levinas'ın etik karşılaşma anlayışında Yüz, sorumluluk ve empatiyi mümkün kılan bir çağrı iken, burada dışlayıcı pratiklerin meşrulaştırıldığı bir sınır işaretine dönüşmektedir.

Levinas'a göre ötekinin yüzü, tikel niteliklerin ötesinde, herhangi bir kimlik ya da aidiyet belirlenimine indirgenemeyen etik bir çağrıyı temsil eder. Yüz, kimin yüzü olduğuna bakılmaksızın, etik buyruğun kendisi olarak ortaya çıkar ve bu nedenle niteliklendirilemez bir çıplaklık taşır. Bu çıplaklık bir yandan etiğe çağrının yüceliğini, diğer yandan yüzün karşısındakine yönelik kırılgenliğini ve içerdiği adalet talebini ifade eder (Türk, 2013, s. 51). Ancak bu talep, her karşılaşmada karşılık bulmaz; özellikle göç bağlamında yüzün çağrısı çoğu zaman askıya alınır. Gündelik toplumsal ilişkilerde, yüzün bu kırılgenliği etik bir sorumluluğu harekete geçirmek yerine, ayırım ve dışlama pratikleriyle karşılanabilir. Dinsel ya da mezhepsel farklılıklar üzerinden kurulan mesafeler, yüzün sunduğu eşitlik talebini görünmez kılar. Bu tür karşılaşmalarda basit bir selamın geri çekilmesi dahi, yalnızca sosyal bir kopuş değil, etik sorumluluğun reddi anlamına gelir. Böylece yüz, Levinas'ın işaret ettiği biçimiyle adaleti talep eden bir çağrı olmaktan uzaklaştırılarak, tanınma imkânı elinden alınmış bir

³ Bu durum, göçle birlikte taşınan kültürel pratiklerin yeni mekânlarda yeniden üretimine örnek teşkil etmektedir. Nitekim 1960'lı yıllarda Almanya'ya göç eden Türk işçilerin, kendi kültürel deneyimlerinden beslenen bir mesleki yönelim olarak döner lokantaları açmaları gibi, Afgan göçmen kadınlar da geldikleri toplumsal bağlamda yaygın olan el emeğine dayalı üretim pratikleri nedeniyle Erzincan'da terzilik alanında yoğunlaşmaktadır.

konuma itilir. Bu bağlamda etik karşılaşmanın başarısızlığı, bireysel niyet eksikliğinden ziyade, yüzü belirli kimlik kategorileri içinde okunabilir ya da reddedilebilir hâle getiren toplumsal düzenlemelerle ilişkilidir. Yüzün görünmez kılındığı bu karşılaşma biçimi, Levinasçı anlamda adalet talebinin cevapsız bırakıldığı bir etik boşluk üretir.

Zira günümüzde, nasırlaşmış bir duyarsızlık ve ahlaki körlükten doğan başka bir trajedi gelip çatismak için pusuda bekliyor. Kamuoyunun, medya ile işbirliği içinde 'mülteci trajedisinden bıkkınlık' noktasına doğru gitgide ve durmaksızın yaklaştığına dair işaretler birikmektedir. Boğulmuş çocuklar, aceleyle dikilen duvarlar, dikenli teller, toplama kampları vs. Tüm bu ahlaki rezaletler artık hiç olmadığı kadar az haber niteliği taşıyor. Ne yazık ki, göçmen insanların kaderi normalliğin rutinine dönüşmektedir; kendini tüketen, gözden kaybolan ve unutulma örtüsüne sarılarak vicdanlardan silinen bir ahlaki paniğin rutinine (Bauman, 2016, s. 10). Bu rutin içinde Afgan kadınının varlığı yalnız bir istatistik olarak anonimleştirilmekte; böylece her türlü etik muhatap olma vasfını, henüz biz o tekil çehreyle göz göze gelmeden kaybetmektedir.

Sonuç

Levinas'ın etiği postmodern bir etik olarak ele alınabilir. François Laruelle'in ifadesiyle Levinas, 'le penseur de l'Autre'dir (Ötekinin düşünürü); o, tamamen etik bir Öteki'yi tasarlar; davranışları açıklama gücünden veya Ötekinin ahlaki eylemlerinin açıklanabilmesinden önce, öteki zaten etik bir ötekidir. Marc-Alain Ouaknin'in belirttiği gibi, Levinas'ın etiği bir 'humanisme de l'Autre homme'dir (Öteki insan hümanizmi). Bu etik postmoderndir çünkü onu harekete geçiren, monadik içkinliği kıran ve özneyi kendi dışına adım atmaya, kendisini aşan bir özne hâline getiren açma stratejisidir; Levinas için özneyi kuran, öznellikler arasındaki bu ortaya çıkış ve ilişki sürecidir. Levinas'a göre özgür insan, komşusuna karşı sorumludur; kimse başkaları olmadan kendini kurtaramaz. İnsan

kendi içinde kalamaz; insanın insanlığı ve öznelliği, başkaları için üstlendiği sorumlulukla şekillenir. Bu durum, yalnızca sorumlulukları üstlenen veya onlardan kaçan bir özne meselesi değildir. Özne, kendi içinde ve kendi için özgür bir kimlik olarak konumlanmış olsa da öznelliği, taahhütlerle ölçülemeyen, sınırsız bir sorumluluk çerçevesinde ötekine kayıtsız kalmama, sorumlulukları üstlenme veya reddetme biçiminde ortaya çıkar. Öznellik, bu anlamda başkalarına karşı sorumluluk meselesidir (Lévinas, 2012, s. 149).

Levinas'ın felsefesi, Ben, Öteki ve ahlaki sorumluluk arasındaki ilişki üzerine kurulmuştur. Öteki ile ilişki her zaman ahlaki bir zeminde ele alınır ve Öteki dışlanamaz. Ben merkezli olmayan bu düşünce, Öteki'yi koruyup gözetirken Ben'i de Öteki aracılığıyla yeniden tanımlar. Levinas, Batı felsefesinin eğreti ve alışılmış biçimde kavramların arasında sıkıştırdığı Öteki anlayışını kökten değiştirir ve ona köklü bir çözüm sunar. Levinas'ın etik düşüncesi, Afgan göçmen kadınların toplumsal deneyimlerini anlamak için güçlü bir teorik çerçeve sunar. Bu çerçeve, göçmen haklarının yalnızca hukuki bir mesele olmadığını; aynı zamanda insan olmanın en temel yükümlülüklerinden biri olduğunu hatırlatır.

Türkiye'de göçmenlere yönelik olarak sağlık, eğitim ve hukuki alanlarda geliştirilen devlet politikaları, özellikle Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında daha kapsayıcı bir nitelik arz etmektedir. Nitekim göçmen çocukların devlet okullarında eğitim alabiliyor olması bunun somut bir göstergesidir. Bununla birlikte, toplumsal düzeyde hâlâ aşılması gereken psikolojik engellerin varlığı ve Öteki'ye yönelik radikal sorumluluk ilkesinin yeterince içselleştirilmemiş olması, bu kapsayıcılığın gündelik hayata tam anlamıyla yansımadağını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, güncel göç hareketleri yalnızca ekonomik nedenlerle açıklanamaz; aynı zamanda büyük güçlerin müdahaleleri, otoriter rejimlerin sürekliliği ve ideolojik yönetim biçimlerinin yol açtığı siyasal istikrarsızlıklarla da yakından ilişkilidir. Amerika'nın demokrasi getirdiği siyasi istikrarsızlığın yaşandığı Irak, uzun yıllar dış desteklerle varlığını sürdüren Esed rejiminin yıkım

yarattığı Suriye, Molla yönetimi ile teokratik yönetim biçimine geçen İran ve 1970’li yıllarda yüksek eğitilmiş kadın oranıyla Taliban’ın başına bela olduğu Afganistan güvensiz bir alana dönüşerek insanları doğdukları ve yaşadıkları yerden zorunlu göçe maruz bırakmıştır.

Göç, günümüzde yaklaşık 304 milyon insanı⁴ etkileyen küresel bir süreç olmakla birlikte, bu deneyimin kadınlar tarafından yaşanması, karşılaşılan toplumsal ve yapısal güçlükleri daha da derinleştirmektedir. Dünya genelinde göçmen kadınların maruz kaldığı dışlanma, tanınmama ve adaletsizlik biçimleri ise yalnızca sosyolojik bir meseleye işaret etmekle kalmayıp, aynı zamanda çağdaş dünyanın göz ardı edilemeyecek bir etik sorununu da açığa çıkarmaktadır. Biz bu kadınların fiziksel yüzlerini görüyoruz ama onların etik çağrılarını duymuyoruz. Toplum, ne yazık ki bu karşılaşmayı felsefi düzeyde imkânsız kılan bir ahlaki körlük içindedir.

Levinas’ın Yüz kavramı, bireyi Öteki karşısında sorumluluğa çağırırken, bu çağrıya kayıtsız kalmak insan olmanın en temel yükümlülüklerinden kaçmak anlamına gelir. Bu bağlamda, Levinas’ın radikal etik anlayışı, göçmen kadınların yaşadığı ötekileşmeyi anlamakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal dönüşüm için güçlü bir çağrı niteliği taşır. Öteki’yi görmek, onun kırılganlığını tanımak ve adalet talebine yanıt vermek, yalnızca bireysel bir erdem değil, kolektif bir etik sorumluluktur. Bu sorumluluğun hayata geçirilmesi, hem göçmen kadınların insan onuruna yaraşır bir yaşam sürmelerini sağlayacak hem de toplumun etik olgunluğunu ve vicdani derinliğini güçlendirecektir.

⁴ Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Bakanlığı’nın (UNDESA) Nüfus Bölümüne göre, 2024’te küresel uluslararası göçmen sayısı 304 milyon. <https://www.un.org/en>

The Impossibility of Face-to-Face Encounter: Afghan Migrant Women and Ethics

Summary

Merve KOCAMAN

Dr.
Independent Scholar, Bursa, TR
ORCID: 10.20981/kaygi.1921743
mervekcmmn@gmail.com

Migration is not merely a process that can be explained by individuals changing their place of residence; it is a multilayered experience in which subjectivity, identity, a sense of belonging, and relationships with others are reshaped. For migrant women, this experience entails specific challenges due to the intersection of gender-related inequalities with their status as migrants. This study examines the social invisibility of Afghan migrant women living in Turkey within the framework of Emmanuel Levinas's concepts of the Face, the Other, and responsibility. The primary aim of the article is to discuss the exclusion faced by migrant women through the social conditions of ethical encounter and to explore the philosophical possibilities of the relationship between recognition, visibility, belonging, and responsibility. The study is grounded in the idea that physical proximity and shared living spaces do not automatically guarantee the establishment of an ethical relationship.

The research is based on a conceptual and philosophical analytical approach. Levinas's ethical thought is utilized as a theoretical framework for interpreting the social positions of migrant women. The experiences of Afghan migrant women are addressed not as the findings of a systematic field study, but as a context for discussion that allows us to reflect on situations where ethical responsibility goes unmet. In this vein, rather than explaining the invisibility of migrant women solely through a lack of access to resources or social acceptance, the study examines how the responsibility to respond to the call of the Other is disrupted. The expression of "belonginglessness" presented at the beginning of the text is also evaluated as a starting point that reveals how identities can transform into exclusionary classifications in different social contexts and how an individual may feel they belong nowhere.

The first chapter of the study examines the relationship between modern thought's understanding of reason, autonomy, and universality and Levinas's ethical critique. The Enlightenment conception of a rational and self-sufficient subject grounds the human being's moral standing largely in their own reason and freedom. In contrast, the wars of the twentieth century, experiences of colonialism, and forms of mass violence have made it necessary to question the ethical adequacy of the idea of progress. The article relates this historical background to the Levinasian objection to the dissolution of the Other's alterity within general concepts and integrative

explanations. The fundamental problem here is that the Other is grasped through meanings and categories predetermined by the subject, rather than being encountered in their own singularity. In such an approach, alterity is stripped of its role as the transformative element of the encounter and reduced to an object of knowledge.

Levinas's positioning of ethics as "first philosophy" signals a fundamental shift away from this subject-centered framework. Ethical responsibility is conceived not as a voluntary obligation assumed by an independent subject at a later stage, but as a fundamental relationship linked to the very constitution of subjectivity. The Other embodies an alterity that cannot be reduced to the "I's" knowledge, expectations, or interests. Therefore, the ethical relationship cannot be equated with an attempt to fully understand the Other or to make the Other like oneself. The existence of the Other compels the subject to question its own freedom and priority in the world. The article also assesses the responsibility toward migrant women as an obligation that cannot be tied to conditions of similarity, shared identity, or social utility. The foundation of this responsibility is the ethical call—which precedes any expectation of reciprocity and disrupts the subject's indifference.

The second chapter explains the ethical meaning of the concept of the "Face" and its relationship to ontology. In Levinas's thought, the "Face" does not merely denote the sum of visible physical features. The "Face" expresses the other's uniqueness—which cannot be captured by conceptual representations—their fragility, and the demand for responsibility they direct toward the subject. In this regard, there is no necessary overlap between seeing a person's face and being open to their ethical appeal. The fact that another person is visible does not mean that their voice is heard or that their needs give rise to a sense of responsibility. This study addresses social invisibility through this distinction. Although Afghan migrant women are present in daily life, evaluating them through stereotypical images can lead to their individual existence being pushed into the background and their ethical agency being left unreciprocated within social relationships.

Discourses that equate migrants with threats, crime, competition, or cheap labor preemptively shape the world of meaning in which the encounter takes place. Consequently, the person encountered may be perceived not as a subject with their own life story and needs, but as a representative of a pre-judged category. The article interprets this situation within the framework of the problem of the Other's reduction to the Same. The distance established by concerns over security and belonging narrows the openness to the call of the face, making it difficult for ethical responsibility to find expression in everyday practices. Here, the suspension of the ethical encounter signifies not so much the loss of validity of responsibility as the obstruction of the response to that responsibility. The fundamental tension of the study becomes evident in the relationship between the unconditional nature of the Other's call and the conditions that make it difficult for this call to be heard and answered in the social sphere.

The third chapter discusses migrant women's experience of otherness through the lenses of identity, belonging, and gender. Within this framework, migration is approached not as a completed transition but as an open-ended process in which affiliations and subjective positions are renegotiated. When considered alongside the

social expectations and exclusionary categorizations that women face, the insecurity brought about by forced migration reveals various dimensions of invisibility. The difficulties Afghan migrant women face in establishing a sense of belonging are related not only to their departure from their place of origin but also to the identities by which they are defined in the society where they have settled. The transformation of religious, sectarian, and national affiliations into grounds for exclusion narrows the possibility of living in a shared world. For this reason, migration involves not only spatial settlement but also the issue of being recognized as an ethical counterpart.

The existence of shared neighborhoods and places of worship is not, in and of itself, sufficient for establishing ethical closeness. The everyday encounters discussed in this article aim to demonstrate that religious or cultural commonalities do not automatically eliminate exclusion. The failure to return a greeting or the inability of migrant women to find a place for themselves in shared spaces prompts reflection on how a sense of belonging can be limited within everyday relationships. However, these examples are not interpreted as generalizable findings representing the experiences of all Afghan women. A philosophically significant point is that exclusion can operate not only through overt hostility but also through indifference, distance, and silence. In this context, ethical deafness refers not so much to a lack of awareness of another's suffering as to the failure of recognized vulnerability to translate into taking responsibility and providing a concrete response.

The study highlights that defining migrant women solely through images of victimhood can also obscure their individuality. Women's labor, skills, voices, and efforts to build lives cannot be excluded from the ethical relationship. Responsibility must be conceived as an obligation to respond to another's needs, without being reduced to mere pity or a fleeting emotional reaction. The transformation of the hardships experienced by migrants into constantly repeated images and statistics can pave the way for the normalization of indifference. In such an environment, as individual lives become anonymous, the ethical call goes unanswered amid the routines of daily life. While the article upholds the importance of legal and institutional frameworks, it emphasizes that formal mechanisms alone cannot ensure social acceptance. The reflection of ethical responsibility in everyday relationships necessitates a critical examination of the gap between visibility and recognition. Thus, invisibility is considered in conjunction with the social conditions of ethical relationships.

In conclusion, the article argues that the social invisibility of Afghan migrant women in Turkey constitutes an important area of inquiry from the perspective of contemporary ethical thought. Levinas's approach not only evaluates this invisibility as a result of exclusion but also opens up a discussion on how the subject's responsibility toward the other is left unreciprocated. The fact that ethical encounter can be socially obstructed does not mean that the call of the face has disappeared; on the contrary, it highlights the importance of the relationships and conditions that make it possible to respond to this call. Engaging with migrant women without reducing them to specific identities or utilitarian criteria is the study's fundamental ethical orientation. This orientation combines a critique of individual indifference with a critique of practices

of social exclusion and proposes that communal life be reimagined on the basis of a relationship that is open to the other's vulnerability and mindful of responsibility.

KAYNAKÇA | REFERENCES

Bauman, Z. (2016). *Kapımızdaki Yabancılar* (E. Barca, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Buhurcu, Y. (2020). Emmanuel Levinas'ta Komşuluk Kavramı. *Kilikya Felsefe Dergisi*, (2), 150-168.

Cevizci, A. (2018). *Felsefe Tarihi (Ciltli—Büyük Boy)*. İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A. (2023). *Aydınlanma Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.

İspir, N., & Erdoğan, Ş. B. (2014). Levinas'ta İdeal İletişimin İmkânı: Öteki'yle Birlikte Var Olmak. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 47-58.

Levinas, E. (1999). *Alterity and Transcendence* (M. Smith, Çev.). London: The Athlone Press.

Levinas, E. (2003). *Sonsuza Tanıklık Levinas'tan Seçme Yazılar* (Z. Direk, Çev.). İstanbul: Metis Yayıncılık.

Lévinas, E. (2012). *Collected philosophical papers* (A. Lingis, Çev.). New Jersey: Springer.

Llewelyn, J. (2003). *Emmanuel Levinas: The Genealogy of Ethics*. Routledge.

Lumsden, S. (2000). Absolute Difference and Social Ontology: Levinas Face to Face with Buber and Fichte. *Human Studies*, 23, 227-241. <https://doi.org/10.1023/A:1005628507987>

Megill, A. (1998). *Aşırılığın Peygamberleri / Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida* (T. Birkan, Çev.). Ankara: Bilim Ve Sanat Yayınları.

Tosun, M. (2021). *Levinas'ın öteki etiği perspektifinden Tolstoy'un Diriliş romanı / Tezler / Tezara* [Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

Türk, D. (2013). *Öteki, Düşman, Olay*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Wyschogrod, E. (2012). *Emmanuel Levinas: The Problem of Ethical Metaphysics*. New Jersey: Springer.